

ANDRZEJ PIOTR WIATRAK
*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie*

KIERUNKI I ZAKRES PRACY DORADCZEJ W PRODUKCJI ROŚLINNEJ*

1. Wstęp

Doradztwo rolnicze jest świadomą, zorganizowaną pomocą instytucji doradczej, świadczącej usługi dla rolników i mieszkańców wsi, którzy znajdują się lub mogą się znaleźć w określonej sytuacji problemowej oraz mającej na celu: ukazanie im istniejącej sytuacji wraz z uwarunkowaniami, przygotowania ich do rozpoznawania tej lub podobnych sytuacji i rozwiązywania swoich problemów zawodowych i rodzinnych, a także podejmowania samodzielnych decyzji i skutecznych działań w tym zakresie. Podstawowym, zatem zadaniem doradztwa rolniczego jest pomoc producentom rolnym poprzez: dostarczenie informacji o możliwościach sprzedaży wytworzonej produkcji rolniczej, określenie podejmowania kierunków produkcji zapewniających poprawę efektywności gospodarowania lub co najmniej jej nie zmniejszanie, wskazywanie na możliwości wykorzystania dodatkowych źródeł dochodu związanych z produkcją rolniczą. Odbywa się to poprzez działalność edukacyjną oraz dostarczanie informacji o: wynikach badań naukowych, innowacjach technicznych, usprawnieniach organizacyjnych, rynku i o sytuacji ekonomicznej w otoczeniu rolnictwa [Wiatrak 1998a].

W niniejszym opracowaniu analizuję wybrane zagadnienia dotyczące zorganizowania systemu doradztwa rolniczego pod kątem dostosowania do wymogów gospodarki rynkowej i integracji z Unią Europejską. Zagadnienia te są również istotne w organizowaniu produkcji w gospodarstwach rolniczych, zapewnienia jej efektywności i rentowności. Szczególną uwagę zwrócono na produkcję roślinną, w odniesieniu do której są nowe wymagania, związane zarówno

* Opracowanie wykonano w ramach projektu badawczego KBN nr 5 P06J 001 17 pn.: „Procesy dostosowawcze w produkcji roślinnej w Polsce w kontekście integracji z Unią Europejską”.

z uprawą nowych gatunków i odmian roślin, jak i ze zmianą podejścia do jej intensyfikacji, rozwoju zgodnie z zasadami ekologii itp., przy jednoczesnym procesie jej specjalizacji. Podstawą opracowania jest analiza istniejącego stanu w Polsce i UE oraz obserwacje i przemyślenia własne.

2. Obecny stan doradztwa w zakresie produkcji roślinnej w Polsce

Celami statutowymi ośrodków doradztwa rolniczego (ODR-ów) są: prowadzenie doradztwa dla ludności wiejskiej z zakresu technologii produkcji, ekonomiki i organizacji gospodarstwa rolniczego oraz marketingu, opracowanie analiz, prognoz, programów i ekspertyz z zakresu gospodarki rolnej i jej otoczenia oraz upowszechnianie programów i działań dotyczących rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, kreowania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, podnoszenie kwalifikacji zawodowych rolników i przekwalifikowania rolników oraz przygotowania ich do wykonywania innych zawodów, prowadzenia doradztwa socjalno-ekonomicznego i socjalnego oraz prowadzenie informacji rynkowej, naukowej oraz polityce rolnej, regionalnej i samorządowej związanej z prowadzoną działalnością.

ODR świadczy przede wszystkim doradztwo w zakresie produkcji rolniczej i prowadzenia gospodarstwa rolniczego, ale obecnie zakres zadań wzrasta w odniesieniu do rozwoju obszarów wiejskich i kreowania przedsiębiorczości. Doradztwo dotyczące produkcji roślinnej jest w zainteresowaniu wszystkich ODR-ów w Polsce, ale zakres działań jest zróżnicowany w zależności od struktury produkcji rolniczej i aktywności danej placówki. Zagadnienia dotyczące produkcji rolniczej, którymi zajmują się doradcy, najczęściej dotyczą: technologii produkcji roślinnej, sadownictwa, warzywnictwa i produkcji pasz. W niektórych ODR-ach są też takie działy, które bezpośrednio zajmują się tą działalnością, ponieważ nasilenie danej działalności jest dość duże (np. sadownictwo, czy warzywnictwo w gminach podwarszawskich). Natomiast pośrednio produkcją roślinną zajmują się pozostałe działy ODR, a zwłaszcza działy mechanizacji rolnictwa oraz ekonomiki produkcji i organizacji gospodarstw. Ponadto należy uwzględnić, że taką działalnością zajmują się również doradcy ds. grup producenckich, które dotyczą produkcji roślinnej.

Poza strukturami ODR-ów doradztwem z zakresu produkcji roślinnej zajmują się inne organizacje i instytucje, m. in. takie jak: zakłady przetwórstwa produktów roślinnych, izby rolnicze, związki branżowe i przedsiębiorstwa zaopatrujące rolnictwo w środki produkcji. Działalność tych organizacji w ostatnich latach wzrasta, a ciągle w Polsce – w porównaniu do krajów UE – ma charakter i śladowy i wiele należy zrobić, aby zwiększyć te działania. Jest to konieczne, gdyż wzrasta udział gospodarstw specjalizujących się w produkcji roślinnej, a zwłaszcza na terenach postpegeerowskich, gdzie odsetek gospodarstw specjali-

zujących się w produkcji roślinnej dochodzi do 20%. Ponadto w wielu rejonach produkcja roślinna jest w całości podporządkowana produkcji zwierzęcej (np. wielu gospodarstwach dawnego woj. łomżyńskiego), co też wymaga dobrego przygotowania się, aby jak najlepiej wykorzystać ziemię do produkcji pasz (co do wielkości i struktury).

3. Kierunki przyszłych zmian doradztwa w zakresie produkcji roślinnej w Polsce

System doradztwa rolniczego w Polsce nie został prawnie uregulowany, a ponadto nie jest w pełni dostosowany do nowego podziału administracyjnego. Dotychczas było kilkanaście projektów reformy systemu doradztwa rolniczego w Polsce, ale żaden z nich nie zdobył aprobaty parlamentu. Zagadnienia te wymagają rozwiązania na szczeblu krajowym, gdyż w krajach UE nie ma jednolitego systemu doradztwa rolniczego i nic na ten temat nie mówią kolejne dyrektywy, a zwłaszcza w odniesieniu do produkcji roślinnej. Każdy z krajów członkowskich ma samodzielność w tworzeniu struktur doradczych. Jedynym odniesieniem do doradztwa w zakresie produkcji roślinnej są grupy producenckie, popierane przez Unię Europejską. W tym wypadku doradztwo rolnicze jest prowadzone przez wyspecjalizowane instytucje lub doradców, zatrudnianych i opłacanych przez poszczególne grupy producenckie.

Zakres działania doradztwa rolniczego i sposoby jego oddziaływania na rolnictwo w krajach Unii Europejskiej wynikają z realizowanej polityki rolnej. Polska wchodząc w struktury UE musi dostosować się do realizowanej polityki rolnej, a to oznacza konieczność przemian strukturalnych gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich. W okresie dostosowania rolnictwa polskiego do wymogów Unii konieczne będą przede wszystkim działania w zakresie [Wiatrak 1998b]:

- *doradztwa w zakresie wielofunkcyjnego rozwoju wsi,*
- *doradztwa socjalno-ekonomicznego,*
- *doradztwa ekologicznego.*

Z trzech wymienionych tutaj kierunków doradztwa działania w zakresie produkcji roślinnej będą dotyczyły przede wszystkim doradztwa ekologicznego, w tym część zadań związanych z przepisami fitosanitarnymi i jakością produktów rolniczych. Są to zadania doradcze związane z procesem integracji Polski z UE oraz przemianami strukturalnymi rolnictwa. Takie działania są niezbędne, aby rolnictwo polskie było bardziej opłacalne i konkurencyjne. Działania te w małym stopniu dotyczą produkcji rolniczej, w tym roślinnej, ale w ostatecznym rozrachunku powinny doprowadzić do specjalizacji produkcji, a wraz z tym zmieni się zapotrzebowanie na doradztwo specjalistyczne w poszczególnych kie-

runkach produkcji (w tym przypadku dotyczące poszczególnych gałęzi produkcji roślinnej).

Doradztwo w produkcji rolniczej, w tym roślinnej, dotyczy przede wszystkim następujących sfer:

- przygotowania rolników i mieszkańców wsi do rozpoznawania występujących sytuacji problemowych oraz podejmowania samodzielnych decyzji i skutecznych działań w tym zakresie,
- upowszechnianie postępu rolniczego oraz nowych form gospodarowania w rolnictwie i w jego otoczeniu,
- szkolenia rolników w podanych zakresach.

W gospodarstwie rolniczym dla jego kierownika *problemem* jest każdy napotkany przez niego zbiór warunków i ograniczeń, które zmniejszają efektywność działania i których nie może on rozwiązać za pomocą swoich dotychczasowych wiadomości, umiejętności oraz przyzwyczajeń i postaw. W tym celu potrzebna jest pomoc, którą może zapewnić doradca, posiadający doświadczenie w rozwiązywaniu problemów, wiedzę na ten temat oraz znający czynniki warunkujące istniejący stan. Chodzi tutaj zarówno o czynniki związane z prowadzeniem gospodarstwa rolniczego i wytwarzania produktów rolniczych, jak i o czynniki zewnętrzne w stosunku do gospodarstwa. W tym wypadku szczególne znaczenie posiada znajomość czynników zewnętrznych, których rolnik nie zawsze w pełni sobie uświadamia i nie zawsze uwzględnia w swoich działaniach. W gospodarce rynkowej uwzględnienie otoczenia gospodarstwa rolniczego, to co najmniej połowa sukcesu. Podkreślić należy, że w obecnych warunkach czynniki zewnętrzne mają zasadniczą rolę w wyznaczaniu ich organizacji i przystosowaniu do otoczenia kierunku i struktury produkcji, stopnia jej intensywności itp. Ma to zasadnicze w obecnych warunkach, ale rola ta będzie wzrastała przy specjalizacji produkcji i dostosowania jej do wymogów wspólnej polityki rolnej w przyszłości. Dotyczy to każdego rodzaju działalności, w tym produkcji roślinnej.

Instytucje doradcze, spełniając przedstawione zadania doradcze, powinny przygotowywać rolników do zachodzących przemian oraz do korzystania z pomocy innych instytucji pracujących na rzecz wsi i rolnictwa. Chodzi tutaj przede wszystkim o [Wiatrak 1998b]:

- stworzenie systemu doradztwa i informacji o zachodzących przemianach oraz możliwych kierunkach dostosowań gospodarstw rolniczych do istniejących warunków produkcyjno-ekonomicznych, w tym podejmowania działalności pozarolniczej,
- zapewnienie integracji rolnictwa z przemysłem spożywczym, a wraz z tym zwiększenie znaczenia kontraktacji produkcji rolniczej i doradztwa świadczonego przez zakłady przetwórstwa rolniczego,

- świadczenie doradztwa sprzyjającego propagowaniu zespołowych form działań (grup samopomocowych, kółek maszynowych, różnego rodzaju spółdzielni itp.),
- powiązanie rolnictwa z rozwijaniem przedsięwzięć agroturystycznych i przygotowania wspólnych pakietów przez grupy rolników, a wraz z tym zapewnienia doradztwa specjalistycznego.

Sprzyjanie działaniom doradczym w zakresie produkcji roślinnej i powinno być jednym z kierunków przyszłych działań, które będą zmierzały do wykorzystania posiadanych zasobów, zgodnie z istniejącym zapotrzebowaniem i rachunkiem ekonomicznym. Oznacza to, że doradztwo takie powinno połączyć ze sobą aspekt technologiczny i ekonomiczny, czego wyrazem może być przygotowanie biznesplanu. Oczywiście konkretne programy doradcze dotyczące produkcji roślinnej nie powstają w próżni, ale w dostosowaniu do występujących potrzeb w tym zakresie produkcji. Rolą doradztwa jest pobudzanie tych potrzeb i przygotowania programów standardowych, które są uszczegółowiane w trakcie ich realizacji i we współpracy z rolnikami. Tutaj właśnie rolnicy (zwłaszcza rada społeczna doradztwa) powinni wskazywać na określone potrzeby doradztwa, kierunki działań, zmian itp., również w odniesieniu do grup producenckich.

Struktury doradcze powinny mieć charakter publiczny w obecnym okresie, ze względu na wielość zadań i przemiany strukturalne rolnictwa. Brak tradycji w zakresie płatnego doradztwa oraz zubożenie ludności rolniczej nie sprzyja wprowadzeniu zmian i dostosowania do otoczenia. W związku z tym powinna być zapewniona pomoc w okresie zachodzących przemian, ale z nastawieniem – jak w krajach UE – stopniowego przejścia na doradztwo płatne (np. w ramach grup producenckich) i rozwój różnych, nowych instytucji, świadczących usługi doradcze. Optymalne wykorzystanie tego co jest, powinno z kolei łączyć się z istniejącymi instytucjami i świadczonym przez nie doradztwem, nawet jeśli obecnie jest w formie śladowej. Współdziałanie bowiem różnych instytucji stworzy lepsze możliwości wykorzystania zasobów i spojrzenia na tę problematykę z różnych stron. Uwzględnić tutaj należy przede wszystkim doradztwo – oprócz publicznego – świadczone przez następujące instytucje:

- *przemysł spożywczy*, potrzebujący produktów o określonych standardach i wymaganiach, zajmujący się doradztwem specjalistycznym,
- *wyspecjalizowane organizacje rolników* (np. związki producentów) zajmujące się doradztwem specjalistycznym, o charakterze technologicznym.

Te dwie instytucje powinny mieć coraz większą rolę w rozwijaniu doradztwa w zakresie produkcji roślinnej, prowadzonej agrotechniki, sposobów nawożenia, upowszechniania postępu rolniczego itp. [Wiatrak 1990]. W przedstawionych obszarach jest wiele do zrobienia, w tym zwłaszcza w pobudzaniu kierunków dalszych działań, specjalizacji, wprowadzaniu innowacji itp., a więc działaniom

sprzyjającym kreowaniu przedsiębiorczości rolniczej. Tutaj są możliwości wspólnego działania w celu osiągnięcia założonych, zmierzających do przebudowy sektora rolnego. Uważam, że powinny być to instytucje wiodące w doradztwie w zakresie produkcji roślinnej, a inne instytucje miałyby charakter uzupełniający (np. *organizacje rolników o charakterze społecznym oraz przedsiębiorstwa handlowe i usługowe*, sprzedające środki produkcji i usługi dla rolnictwa).

Integracja pionowa między rolnictwem a przemysłem spożywczym jest procesem wywołującym podział pracy, specjalizację i upowszechnianie postępu (biologicznego, organizacyjnego i technologicznego). Odbywa się to poprzez [Piwowar 1998]:

- zapewnienie równomiernego dopływu odpowiednich surowców do przetwórstwa, co ułatwia wytwarzanie wysokiej jakości produktów;
- zachęcanie do modernizacji aparatu wytwórczego i dostosowania do skali produkcji i jej jakości;
- racjonalne organizowanie działalności i podejmowanie decyzji w dłuższej perspektywie czasowej ze względu na gwarantowanie zbytu produktów i zmniejszenie poziomu ryzyka.

Korzyści z tej współpracy wynikają z przygotowania procesu produkcyjnego i nauczania rolników w jaki sposób powinni postępować, aby wytwarzali produkty o odpowiednich standardach. W następstwie tego będzie można wyselekcjonować grupy producentów, którzy produkują więcej i taniej (efekt skali produkcji) i będą konkurencyjni na rynkach unijnych. Upowszechnienie takiej współpracy i podjętych działań będzie sprzyjało poprawie efektywności produkcji rolniczej i przemysłu spożywczego [Urban 2000]. Podobne efekty może zapewnić również integracja pozioma rolników i doradztwo w ramach powstających grup i zrzeszeń. Chodzi tutaj – oprócz organizowania doradztwa technologicznego i ekonomicznego – organizowanie przepływu informacji, badanie rynku zbytu, wspólne rozwiązywanie powstających problemów, przygotowanie produktów i ich strategii marketingowych, a więc działań związanych z organizowaniem procesu wytwórczego, podejmowaniem decyzji i zarządzaniem. Ogrom zadań i pracy jest tutaj szeroki, dlatego też w warunkach niedostatecznych kwalifikacji rolników – jak mamy do czynienia w Polsce – szczególnie jest potrzebna pomoc doradcza. Na początku – jak pisałem w formie pomocy ze strony państwa, ale przy uświadomieniu sobie jej potrzeby i korzyści, chętniej rolnicy zaakceptują odpłatność za te usługi. Nic tak nie przekonuje, jak uzyskane powodzenie dzięki przemyślanemu i celowemu działaniu.

4. Formy pracy doradczej w produkcji roślinnej

Realizując poszczególne tematy ODR-y udzielają porad producentom rolnym, organizują szkolenia, seminaria, wycieczki, wystawy, pokazy i demonstra-

cje na poletkach itp. Ponadto w wielu ODR-ach są organizowane targi rolne i kiermasze. Najczęściej dla osiągnięcia określonych celów stosuje się równocześnie dwie lub więcej metod, np.: połączenie wystawy z pokazem, demonstracja połączona z szkoleniem lub szkolenie połączone z demonstracją oraz targi połączone z pokazem i seminariami tematycznymi. Wśród metod oświatowych dominują *metody aktywizujące i poszukujące*, bazujące na dotychczasowym doświadczeniu i wiedzy słuchaczy, które najczęściej są stosowane łącznie. Wymienione metody pracy doradczej i oświatowej składają się na *formy pracy doradczej*, zróżnicowane dla potrzeb i możliwości różnych jej odbiorców.

System pracy doradczej oparty jest na różnej formie pracy, świadczonej jako usługa dla określonej grupy ludności (w tym wypadku ludności rolniczej zajmującej się produkcją roślinną). Metody pracy są zróżnicowane w zależności od rodzaju działalności. I tak w produkcji roślinnej część pracy doradczej jest związana z plantacją, co łączy się z przebywaniem na polu, oglądaniem danej uprawy, pokazem lub lustracją w konkretnym gospodarstwie. Takie postępowanie jest niezależne od charakteru instytucji, która świadczy dane usługi doradcze. Przyjmując, że podstawą działań w produkcji roślinnej jest integracja rolnictwa i przemysłu spożywczego, w dalszej części formy pracy doradczej będą odnosił do tego typu powiązania, wiążącego się z zainteresowaniem dobrej pracy jednej i drugiej strony.

I tak przy współpracy rolników z przetwórstwem integratorem jest przemysł spożywczy, który utrzymuje związki z rolnikami poprzez:

- przeprowadzane zebrania terenowe,
- organizowane szkolenia,
- kontakty rolników z instruktorami,
- przygotowane materiały szkoleniowe.

Przemysł spożywczy – potrzebując produktów o odpowiednich standardach – musi przygotować rolników, a to odbywa się poprzez doradztwo i różne formy edukacji. W tym wypadku możliwe są trzy formy doradztwa:

1. *Doradztwo grupowe* dla określonej grupy rolników, zorganizowanej (np. grupy producenckiej) i nie zorganizowanej – podejmującej współpracę z zakładem przetwórczym. Tak forma doradztwa jest tańsza, i – jeśli jest dobrze pokierowana – może łączyć się z wymianą doświadczeń, które posłużą racjonalniejszej organizacji produkcji i pracy.
2. *Doradztwo indywidualne* – obejmujące wszystkie kontakty z pojedynczymi rolnikami, takie jak wizyty na polu, uczenie określonych zachowań w dziedzinie agrotechniki, instruktaż itp.
3. *Doradztwo masowe* – poprzez przygotowanie prasy, ulotek, książek kaset video itp. w celu zachęcenia do zapoznania się z nimi i stosowania w gospodarstwie.

Podstawowe metody i techniki doradcze stosowane w ramach współpracy rolników z przemysłem spożywczym lub między rolnikami, to przede wszystkim [Ban van den, Hawkins 1997; Maziarz 1977]:

- *obserwacja* jako sposób postrzegania, gromadzenia i interpretowania poznawanych danych, w naturalnym ich przebiegu i pozostających w bezpośrednim zasięgu widzenia i słyszenia obserwatora;
- *rozmowa* – polegająca na swobodnej wymianie informacji werbalnych pomiędzy osobami;
- *metody wsparcia edukacyjnego* – takie jak wykład, pogadanka, dyskusja, ćwiczenia, sytuacyjne, przypadków, inscenizacji itp.;
- *doświadczalne* – konkursy, poletka, doświadczenia polowe, demonstracje, pokazy, lustracje;
- *heurystyczne i synektyczne* – dyskusja, dialog, myślenie, aktywność twórcza, rozwiązywanie problemów, analiza sytuacji i przypadków, analogia itp.,
- *kombinacyjne*.

Przedstawione metody są i mogą być zastosowane w innych organizacjach świadczących usługi doradcze z zakresu produkcji roślinnej. Sposób wyboru zależy od istniejących potrzeb, ale i przygotowania się do wykorzystania pomocy doradczej.

5. Uwagi końcowe

Zapotrzebowanie na usługi doradcze z zakresu produkcji roślinnej jest różne, w zależności od tego, jaka jest skala produkcji, zainteresowanie rolników oraz odbiorców tych produktów. I tak wśród rolników uprawiających zboża i ziemniaki mniejsze jest zainteresowanie usługami doradczymi. Z kolei produkcja warzyw na wyższą skalę wywołuje zainteresowanie pracą doradczą, tak samo w przypadku sadownictwa, gdzie doradztwo w dużym stopniu jest odpłatne. Zakres i forma pracy zależy od istniejących potrzeb, ale też od przygotowania do współpracy jednej i drugiej strony. Trzeba wiedzieć, co się chce i jak to osiągnąć. Taką pomoc mogą dawać organizacje typu zakład przetwórstwa żywności, czy też sprzedająca środki produkcji dla rolnictwa, ale należy uwzględnić, że ma ona także własne cele, dlatego też ważne jest istnienie innych organizacji (np. związków branżowych), które broniłyby rolników i wskazywały drogę postępowania w istniejących warunkach. W związku z tym ważne jest, aby nie była to jedna organizacja, ale cały system organizacji, wzajemnie się wspierających i uzupełniających. Przemiany strukturalne rolnictwa będą wymuszały zmiany w systemie doradztwa, ale też różnicowały popyt na nie ze strony poszczególnych grup gospodarstw. Prawdopodobnie w przyszłości niektóre usługi doradcze w rolnictwie będą miały charakter bardziej elitarny, związany z dostępnością. Różnicowanie siły ekonomicznej rolnictwa będzie z jednej strony sprzyjało powstaniu nowych instytucji doradczych, ale nie wszystkich będzie na to stać. Dlatego też

ważną rolę ma doradztwo publiczne, które – chociaż w mniejszym zakresie – występuje w różnych systemach. Doradztwo tego typu nie ginie, ale zmienia się sposób jego pracy, coraz bardziej nastawiony na pomoc i ocenę istniejących programów i działań różnych instytucji.

LITERATURA

Ban van den A. W., Hawkins H. S. (1997): Doradztwo rolnicze. Wyd. MSDR, Kraków

Kania J. (2001): Doskonalenie doradztwa rolniczego w Polsce na tle doświadczeń zagranicznych. „*Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*”, nr 1; 5-17.

Maziarz Cz. (1977): Andragogika rolnicza. PWN, Warszawa.

Piwowar J. (1998): System integracji rolnictwa z przemysłem spożywczym w Polsce. Wyd. PR, Radom.

Urban R. (2000): Polski przemysł spożywczy. Wyd. IERiGŻ, Warszawa.

Wawrzyniak B. M. (2000): Doradztwo w agrobiznesie. Wyd. WSH-E, Włocławek.

Wiatrak A. P. (1990): Gospodarka rolna i tereny wiejskie w RFN. „*Wies i Rolnictwo*”, nr 3; 175-191.

Wiatrak A. P. (1998a): Ośrodki doradztwa rolniczego. [w:] „*Encyklopedia Agrobiznesu*”. Wyd. Fundacja „Innowacja”, Warszawa; 532-536.

Wiatrak A. P. (1998b): Potrzeby tworzenia i doskonalenia doradztwa rolniczego w Polsce. [w:] „*Doradztwo rolnicze w stymulowaniu i wspieraniu przemian zachodzących w polskim rolnictwie*”. Wyd. CDiEwR, Poznań; 11-20.

ANDRZEJ PIOTR WIATRAK

**KIERUNKI I ZAKRES PRACY DORADCZEJ
W PRODUKCJI ROŚLINNEJ**

STRESZCZENIE

W niniejszym opracowaniu przedstawiono następujące zagadnienia: obecny stan doradztwa w zakresie produkcji roślinnej w Polsce, kierunki przyszłych zmian doradztwa w zakresie produkcji roślinnej w Polsce oraz formy pracy doradczej w produkcji roślinnej. Zwrócono uwagę, że doradztwem rolniczym w tym zakresie powinny zajmować się różne instytucje, a w szczególności przemysł spożywczy i związki branżowe rolników.

ANDRZEJ PIOTR WIATRAK

**DIRECTIONS AND DOMAIN OF ADVISORY
JOB IN PLANT PRODUCTION**

SUMMARY

In this article are presented the following problems: present state of extension in this sphere of plant production in Poland, change directions of this extension and forms of advisory job in the plant production. Extension in the plant production ought to different institutions, in particularly food processing and associations of farmers.